

تأثیر ذهن آگاهی بر قضاوت اخلاقی حساب‌رسان

بهمن بنی مهد^۱

اکبر میری^۲

حمیدرضا کردلویی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۴

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۴/۱۴

چکیده

هدف این پژوهش، بررسی اثرات ذهن آگاهی بر قضاوت اخلاقی است. ذهن آگاهی یکی از مفاهیم روانشناسی مثبت می باشد و می تواند محرک تصمیم گیری ها و قضاوت های اخلاقی باشد. روش پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ گردآوری داده ها، توصیفی – همبستگی است. جامعه آماری این پژوهش حساب‌رسان شاغل در حرفه حسابرسی است. از این جامعه آماری، نمونه ای به تعداد ۲۱۰ نفر از حساب‌رسان به صورت تصادفی انتخاب شده اند. ابزار مورد استفاده در پژوهش، پرسشنامه استاندارد می باشد. در پژوهش حاضر داده های جمع آوری شده با استفاده از معادلات ساختاری مورد تحلیل قرار گرفته است. نتایج نشان می دهد که ذهن آگاهی تأثیر مثبت و معنی داری بر قضاوت اخلاقی حساب‌رسان دارد. ذهن آگاهی به عنوان یک ویژگی روانشناختی موجب بهبود قضاوت اخلاقی حساب‌رسان می شود. به عبارت دیگر، اگر حساب‌رسان کار خود را با شناخت و توجه و شیوه ای بهتر انجام دهند، در آن صورت می توانند قضاوت اخلاقی مناسب تری داشته باشند.

واژه‌های کلیدی: ذهن آگاهی، قضاوت اخلاقی، حرفه حسابرسی.

۱ گروه حسابداری، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران. (نویسنده مسئول). banimahd@iau.ac.ir

۲ گروه حسابداری، واحد دبی، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات متحده عربی. miri@iau.ac.ir

۳ گروه مدیریت مالی، واحد اسلام شهر، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. Kordloei@iau.ac.ir

۱- مقدمه

قضاوت اخلاقی^۱ یکی از موضوعات با اهمیت در تحقیقات رفتاری حسابداری و حسابرسی است. اخلاق در فرایند قضاوت و تصمیم گیری، تا آنجا اهمیت دارد که آیین رفتار حرفه ای، حسابداران را ملزم به رعایت آن می نماید (ارباب سلیمانی، ۱۳۹۳، ۳). قضاوت و تصمیم گیری یک فرایند ذهنی است و در پرتو فرهنگ، ادراکات، اعتقاد و ارزش ها، نگرش ها، شخصیت، دانش و بینش فرد صورت می گیرد و این عوامل بر یکدیگر تأثیر متقابل دارند (راتکلیف و همکاران، ۲۰۰۹، ۶۵۷). تحقیقات انجام شده در حوزه حسابرسی نشان می دهد قضاوت اخلاقی حسابداران و حسابداران بر کیفیت گزارشگری مالی و کیفیت حسابرسی تأثیر معنی داری دارد (خلیل پور و همکاران، ۱۳۹۸، ۹۷). از طرف دیگر، مطالعات در حرفه حسابرسی بیانگر آن است که ویژگی رفتاری و روانشناختی حسابداران و حسابداران بر قضاوت آن ها اثرگذار است (کریمی و همکاران، ۱۴۰۰، ۲۵).

ذهن آگاهی^۲ عاملی مهم و تأثیرگذار بر تصمیم گیری و قضاوت افراد است. افراد ذهن آگاه واقعیات درونی و بیرونی را آزادانه و بدون تحریف ادراک می کنند و توانایی زیادی در مواجهه با دامنه گسترده ای از تفکرات، هیجان ها و تجربه ها دارند (براون و رایان، ۲۰۰۳، ۸۲۵). ذهن آگاهی شیوه ای است که به واسطه آن فرد نسبت به فعالیت های روزانه خود آگاهی پیدا می کند و افکار، احساسات و حالت های جسمانی بر آن فعالیت ها را کنترل می کند (عبدی و همکاران، ۱۳۸۷، ۲۸۶). دارا بودن ذهن آگاه یکی از ویژگی های مورد نیاز برای حسابداران و حسابداران است. این ویژگی به حسابداران کمک می کند تا بتوانند کار خود را در با شناخت و توجه بیشتر به شیوه ای بهتر انجام دهند. ذهن آگاهی باعث می شود تا استرس و اضطراب در کارکنان حسابرسی کاهش یابد و این موضوع بر قضاوت و عملکرد شغلی آن ها تأثیر مثبت می گذارد (هردا و همکاران، ۲۰۱۹، ۶۰).

در سال های اخیر، این پرسش مطرح شده است که تا چه اندازه قضاوت و تصمیم گیری صرفاً مجموعه ای از مهارت ها و رفتارهاست یا ویژگی های فردی نیز در شکل گیری آن موثرند؟ برخی از پژوهشگران، نقش موثر مهارت و برخی، نقش موثر خصوصیات فردی را در قضاوت و تصمیم گیری می پذیرند (خسرو آبادی و همکاران، ۱۴۰۰، ۳۳۸). هم چنین از طرف دیگر، در سال های اخیر موسسات حسابرسی بزرگ در دنیا، تکنیک ذهن آگاهی را در میان حسابداران خود رواج داده اند. هدف این موسسات کمک به حسابداران برای کاهش اضطراب و استرس ناشی از کار و در نتیجه ارتقای کارایی عملکرد کارکنان خود است (چنگ و استون، ۲۰۱۹، ۱۶۸). ذهن آگاهی به حسابداران کمک می کند تا در مواجهه با تنگنای اخلاقی در قضاوت های پیچیده حسابرسی، تصمیم گیری اخلاقی بهتری ارائه نمایند. حسابرسانی که ذهن آگاهی بالایی دارند هنگام پردازش اطلاعات، قضاوت های حرفه ای و اخلاقی با کیفیت تری دارند و این موضوع باعث افزایش کیفیت

¹ Moral Judgment

² Mindfulness

حسابرسی می شود (کادوس و ژو، ۲۰۱۹، ۱۱۰). درباره اهمیت ذهن آگاهی در حرفه حسابداری و حسابرسی شواهد خوبی وجود دارد. این شواهد بیان می کنند که ذهن آگاهی به عنوان یک مهارت، حسابداران را قادر می سازد تا در عملکردهای مختلف از جمله رهبری، رشد کسب و کار، ایجاد تیم و در نتیجه رعایت اخلاق حرفه ای، بهتر عمل کنند (هردا و همکاران، ۲۰۱۹، ۵۸).

با توجه به اهمیت ذهن آگاهی در قضاوت و تصمیم گیری، این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال است که ذهن آگاهی چه تاثیری بر قضاوت اخلاقی حسابرسان دارد. اهمیت تحقیقات رفتاری در حرفه حسابرسی برای درک و فهم بهتر رفتار حسابرسان در فرایند قضاوت و تصمیم گیری و هم چنین فقدان پژوهش کافی درباره موضوع ذهن آگاهی در حرفه حسابرسی، موجب شد تا نویسندگان مقاله حاضر، نقش ذهن آگاهی در قضاوت و تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان را مورد مطالعه قرار دهند. بنابراین هدف مقاله حاضر در درجه اول بررسی تأثیر ذهن آگاهی بر قضاوت و تصمیم گیری اخلاقی حسابرسان است. هدف دوم این پژوهش نیز بسط و گسترش مبانی نظری تحقیقات رفتاری در حوزه قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان می باشد. دستاوردها و ارزش افزوده علمی^۱ این مقاله را می توان به شرح زیر برشمرد:

اول آن که، با توجه به اهمیت مفاهیم روانشناختی در قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان، پژوهش در این حوزه می تواند منجر به شناسایی اثرات مساعد و نامساعد مفاهیم و مولفه های روانشناختی در فرایند ارزیابی و قضاوت حسابرسان گردد. به نظر نویسندگان این مقاله، این موضوع می تواند قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان را بهبود ببخشد. دوم آن که، نتایج این تحقیق می تواند دیدگاه های جدیدی درباره تحقیقات رفتاری در حسابداری و حسابرسی روشن نماید. هم چنین اطلاعات سودمندی را در اختیار قانون گذاران حرفه حسابرسی قرار دهد. ادامه مقاله به مبانی نظری، روش شناسی و یافته های تحقیق و در نهایت بحث و نتیجه گیری می پردازد.

۲- مبانی نظری پژوهش

۲-۱- نظریه روانشناسی مثبت گرا

روانشناسی مثبت گرا^۲ بر توانمندی ها و فضائل افراد تاکید دارد و به مطالعه هیجان های مثبت، ویژگی های شخصیتی مثبت، قابلیت ها و توانایی های بشر مخصوصا در زمینه های بالینی می پردازد. هدف آن شناسایی سازه ها و شیوه هایی است که در نهایت باعث بهزیستی انسان گردد. مفاهیمی چون سلامت ذهن، ذهن آگاهی، عواطف مثبت، دوستی، اعتماد، بخشش، حق شناسی، هوش هیجانی، شادکامی، خودکارآمدی و ... از جمله مفاهیم روانشناسی مثبت گرا هستند. روانشناسی مثبت گرا با تکیه بر نقاط قوت افراد، بر بهبود عملکرد فردی

^۱ Contribution

^۲ Positive Psychology

و سازمانی تاکید می‌کند، به عنوان مثال فردی که احساس می‌کند از قابلیت بالا برای تطبیق دادن خود با تغییرات تکنولوژیکی برخوردار است، از طریق برنامه‌های توسعه‌ی منابع انسانی تشویق می‌شود که این قابلیت را شکوفا نماید (رفاهی بخش و همکاران، ۱۳۹۷، ۲۴۵).

۲-۲- ذهن آگاهی

در سال های اخیر، مفهوم ذهن آگاهی که متأثر از تفکر بودایی است، توجه روان شناسان و پژوهشگران را به خود جلب کرده است. ذهن آگاهی یعنی آگاهی از آنچه که در لحظه کنونی اتفاق می افتد. به عبارت دیگر، ذهن آگاهی تعمقی غیر عمد بر روی وقایع حاضر است و به عنوان نوعی آگاهی پذیرانه و عاری از قضاوت از آنچه اکنون در حال وقوع است، تعریف می گردد. افراد ذهن آگاه، احساسات و هیجانات خود را در قضاوت و تصمیم گیری دخالت نمی دهند. پژوهش انجام شده درباره ذهن آگاهی بیانگر آن است که این مفهوم برای طیف وسیعی از مشکلات موثر است و با متغیرهای زیادی از جمله استدلال اخلاقی رابطه مثبت دارد (پراون و رایان، ۲۰۰۳، ۸۲۷).

۳-۲- جهت گیری اخلاقی

جهت گیری اخلاقی^۱ یک سیستم درباره ارزش های اخلاقی است که برای تصمیم گیری های اخلاقی استفاده می شود. جهت گیری اخلاقی را می توان به دو گروه نسبی گرایی اخلاقی^۲ و ایده آل گرایی^۳ اخلاقی طبقه بندی نمود (فورسیت، ۱۹۸۰، ۱۸۰). افراد دارای نسبی گرایی بالا باوری به اصول اخلاقی جهان شمول ندارند و در تصمیمات رفتاری خود تناسب میان تصمیم و رفتار را با اصول اخلاقی شخصی خود صرف نظر از تبعات تصمیم و رفتار برای دیگران مد نظر قرار می دهند. نسبی گرایی، یکی از رویکردهای جهت گیری اخلاقی را تشکیل می دهد و تأکید می کند که تصور از تصمیمات اخلاقی و رفتارها ممکن است در میان افراد، خانواده ها، جوامع، فرهنگ ها و غیره متفاوت باشد. یعنی تصمیمی که در یک جامعه به عنوان اخلاقی در نظر گرفته می شود، ممکن است در جامعه یا فرهنگ دیگر غیر اخلاقی در نظر گرفته شود. از طرف دیگر، ایده آل گرایی، به این معنی است که افراد اعتقاد دارند که رفتارهای اخلاقی^۴ منجر به نتایج مطلوب می شود. افراد بسیار ایده آل گرا همواره خصلت ذاتی ارزش های اخلاقی کلی و اهمیت عدم آسیب رساندن به دیگران را در نظر می گیرند (هنله و همکاران، ۲۰۰۵، ۲۲۵). افراد ایده آل گرا افرادی هستند که در تصمیم گیری های رفتاری

¹ Ethical orientation

² Moral Relativism

³ Moral idealism

⁴ Moral Behavior

خود از یک طرف به کمال مطلوب نتیجه یک تصمیم و از طرف دیگر به عدم آسیب رسانی به دیگران توجه زیادی نشان می دهند (گوبتا، ۲۰۱۰، ۵).

۲-۴- قضاوت اخلاقی

قضاوت اخلاقی یکی از مراحل تصمیم گیری اخلاقی است. قضاوت اخلاقی حسابرس عبارت است از ارزیابی واقع بینانه و منصفانه او درباره عملکرد مدیران واحد تجاری. این مفهوم تا آنجا دارای اهمیت است که استانداردهای حسابرسی تاکید می نمایند تا حسابرسان هنگام قضاوت و تصمیم گیری درباره عملکرد مدیران، منافع همه گروه های ذینفع را به طور بی طرفانه و واقع بینانه مد نظر قرار دهند (حساس یگانه و کاظم پور، ۱۳۹۲، ۵۵).

۲-۵- پیشینه پژوهش

کوزومارا (۲۰۲۲، ۵) در یک بررسی مروری از مقالات چاپ شده درباره ذهن آگاهی تایید می نماید که ذهن آگاهی، قضاوت اخلاقی کارکنان را بهبود می بخشد و این موضوع در نهایت کارایی سازمانی کارکنان را تقویت می نماید. شیندلر و فریز (۲۰۲۲، ۱۵۱). نیز نشان دادند ذهن آگاهی موجب بهبود اخلاق در حوزه های اجتماعی از جمله مسئولیت پذیری اجتماعی می شود. گائو و همکاران (۲۰۲۱، ۲) دریافتند ذهن آگاهی، مسئولیت پذیری اجتماعی را افزایش می دهد. ذهن آگاهی موجب می شود تا افراد در تصمیم گیری های اخلاقی؛ پاسخگویی و حسابداری را مد نظر قرار دهند. آموزش ذهن آگاهی نیز موجب کاهش نسبی گرای اخلاقی و افزایش ایده آگرایی می شود. افراد با ذهن آگاهی بالا معمولاً رفتارهای حمایت کننده اجتماعی بیشتری دارند و هویت اخلاقی در آن ها بالا است. وو و همکاران (۲۰۲۱، ۷۷) نیز عقیده دارند که تکنیک های ذهن آگاهی در آیین بودا؛ موجب تقویت رفتارهای اخلاقی در راستای بهبود سرمایه اجتماعی می شود. آن ها به این نتیجه رسیدند که نهاد مذهب، عاملی مهم در تقویت ژرف اندیشی و ذهن آگاهی برای بهبود سرمایه اجتماعی است.

تن (۲۰۲۰، ۱) نشان داد ذهن آگاهی با بنیان های اخلاقی^۱ رابطه ای مثبت و معنی دار دارد. به عقیده او از طریق آموزش و ارتقا ذهن آگاهی در افراد می توان رفتارهای فرصت طلبانه آن ها در راستای منافع شخصی را محدود و به سمت اخلاق سوق داد. در تحقیق دیگری نشان داده شد که رابطه ای معنی دار میان ذهن آگاهی سازمان و رفتار اخلاقی در میان کارکنان سازمان وجود دارد. این رابطه موجب می شود تا عملکرد شرکت نیز بهبود یابد. هم چنین نتایج نشان می دهد که آئین رفتار حرفه ای شرکت موجب تعدیل رابطه میان آگاهی سازمانی و رفتار اخلاقی می گردد (نگوئن و همکاران، ۲۰۲۰، ۵). اسمال و لو (۲۰۱۹، ۱۰۳)

¹ Moral Foundations

عقیده دارند که ذهن آگاهی موجب افزایش مسئولیت پذیری اخلاقی^۱ کارکنان می شود. آن ها دریافتند ارتباط و تشابهات نزدیکی میان ذهن آگاهی و ارزش های زیر بنایی اخلاقی وجود دارد و ذهن آگاهی می تواند نتایج مثبت روان شناختی و اجتماعی به همراه داشته باشد. می هلیک و کلیبرگ (۲۰۱۹، ۷۱۳) طی پژوهشی از دانشجویان رشته بازرگانی دریافتند که ذهن آگاهی و آگاهی اخلاقی موجب کاهش تنبلی و اهمال کاری در این دانشجویان می گردد. هم چنین آن ها نشان دادند که ذهن آگاهی می تواند دانشجویان را به سمت فعالیت های گروهی و اخلاقی رهنمون سازد. برگ (۲۰۱۹، ۱۷۲) نشان داد آموزش ذهن آگاهی تأثیرات مثبتی بر مشکلاتی چون استرس، اضطراب، افسردگی افراد دارد و باعث می شود تا ویژگی های اخلاقی در افراد توسعه یابد. به عقیده اولازم است تا قانون گذاران هر حرفه ای به منظور ارتقای قضاوت و اخلاق حرفه ای، ذهن آگاهی افراد را بهبود ببخشند. هم چنین کلافاتوقلو و تورگوت (۲۰۱۷، ۷۷۳) نشان دادند ذهن آگاهی تأثیر معنی داری بر رفتار اخلاقی دارد. به عقیده آن ها می توان با آموزش ذهن آگاهی رفتار اخلاقی را میان کارکنان سازمان افزایش داد. ذهن آگاهی موجب ایجاد یک زندگی اخلاقی در افراد می شود و این موضوع باعث خواهد شد تا صداقت، مهربانی، همدلی در میان مردم بیشتر شود. تحقیقات نشان داده است که آموزش ذهن آگاهی موجب بهبود استدلال اخلاقی^۲ می شود. این تحقیقات تأیید نموده اند که رابطه مثبت میان ذهن آگاهی و استدلال اخلاقی وجود دارد. نتایج نشان می دهد با ارتقا ذهن آگاهی می توان خود محوری را در افراد کاهش و مهربانی و شفقت را افزایش داد (پاندی، ۲۰۱۷، ۵۷). تقلب تحصیلی در میان دانشجویانی که از ذهن آگاهی بالایی برخوردار هستند، کمتر از سایر دانشجویان است. ذهن آگاهی باعث می شود تا افراد نسبت به انجام رفتارهای غیر اخلاقی حساسیت بیشتری از خود نشان دهند. ذهن آگاهی حالتی از وجود شخص است که بر اهمیت اخلاق در لحظات مهم تأکید دارد و می تواند افراد را به انجام رفتار اخلاقی در محیط کار رهنمون سازد (گوئلن و گیلان، ۲۰۱۵، ۷۲۶). ذهن آگاهی تأثیر مثبت بر رشد اخلاقی دارد و افراد با ذهن آگاهی بالاتر، سبک های اخلاقی بهتری در مقایسه با دیگران دارند (والاک و همکاران، ۲۰۰۶، ۱۵۴۳).

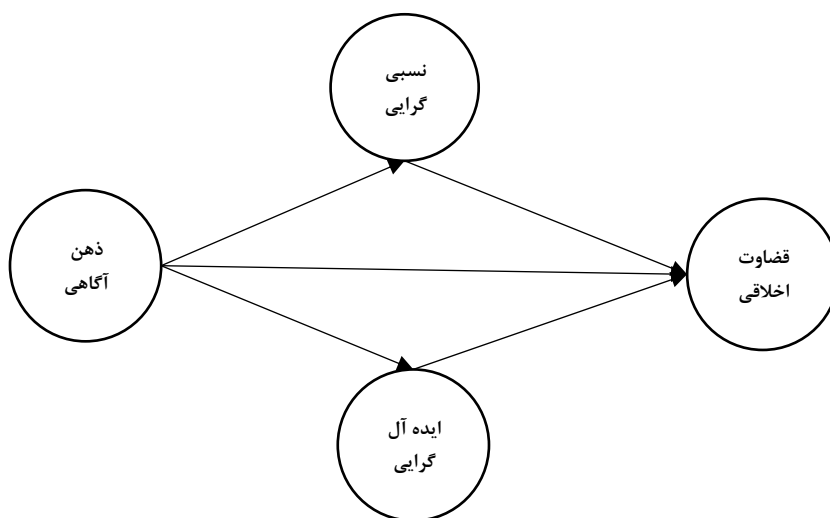
فرضیه های پژوهش

با توجه به مبانی نظری و پیشینه پژوهش، مبنی بر این که ذهن آگاهی موجب کاهش نسبی گرای اخلاقی و افزایش ایده آل گرایی اخلاقی خواهد شد. ذهن آگاهی نیز رابطه ای مستقیم با قضاوت اخلاقی دارد و هم چنین قضاوت اخلاقی متأثر از جهت گیری اخلاقی است. لذا در این پژوهش فرضیه های زیر در نظر گرفته می شوند:

^۱ Moral Responsibility

^۲ Moral Reasoning

فرضیه اول: ذهن آگاهی حسابرس بر ایده آل گرایی تاثیر معنی دار دارد.
 فرضیه دوم: ذهن آگاهی حسابرس بر نسبی گرایی تاثیر معنی دار دارد.
 فرضیه سوم: ذهن آگاهی حسابرس بر قضاوت اخلاقی تاثیر معنی دار دارد.
 فرضیه چهارم: ایده آل گرایی حسابرس بر قضاوت اخلاقی تاثیر معنی دار دارد.
 فرضیه پنجم: نسبی گرایی حسابرس بر قضاوت اخلاقی تاثیر معنی دار دارد.
 برای آزمون فرضیه های پژوهش، مدل تحقیق به صورت نمودار شماره ۱ نشان داده می شود:

مدل تحقیق - نمودار شماره ۱

روش شناسی

پژوهش حاضر، توصیفی از نوع همبستگی و قلمرو زمانی آن ۱۳۹۹ می باشد. حسابرسان شاغل در حرفه حسابرسی، جمعیت هدف این پژوهش را تشکیل می دهند. تعداد ۲۵۰ پرسش نامه بین حسابرسان جامعه آماری به صورت تصادفی توزیع گردید که ۲۱۰ پرسش نامه قابل استفاده بود. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران با فرض جامعه آماری نامعلوم استفاده شده است:
 رابطه (۱) فرمول کوکران برای تعیین حجم نمونه

$$n = \frac{Z_{\alpha}^2 pq}{d^2}$$

در این فرمول:

n = تعداد نمونه

α

Z = مقدار نرمال استاندارد یعنی ۱/۹۶

$P=q=0/5$

$d=0/1$

تعداد نمونه آماری تحقیق طبق فرمول بالا ، ۹۶ می باشد که در این تحقیق ۲۱۰ پرسش نامه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. متغیروابسته در این تحقیق قضاوت اخلاقی و متغیر مستقل نیز ذهن آگاهی است. هم چنین متغیرهای ایده آل گرایی و نسبی گرایی اخلاقی به عنوان متغیرهای واسطه ای در نظر گرفته شده است. برای اندازه گیری قضاوت اخلاقی ، جهت گیری اخلاقی و ذهن آگاهی از پرسش نامه استاندارد استفاده شده است. پرسشنامه قضاوت اخلاقی شامل یک مطالعه موردی و دارای یک سؤال در طیف لیکرت ۷ گزینه ای است. پرسشنامه ایده آل گرایی و نسبی گرایی نیز هر کدام دارای ۱۰ سؤال ۹ گزینه ای می باشند. پرسشنامه ذهن آگاهی نیز دارای ۱۴ سؤال چهار گزینه ای است.

یافته ها

جدول شماره ۱ آمار توصیفی متغیرهای تحقیق را نشان می دهد. نتایج این جدول بیانگر آن است که میانگین قضاوت اخلاقی، ایده آل گرایی و نسبی گرایی و ذهن آگاهی به ترتیب برابر ۴/۳۶ و ۷۵/۳۱ و ۶۱/۵۲ و ۳۹/۸۴ می باشد. پرسشنامه قضاوت اخلاقی شامل یک مطالعه موردی و دارای یک سؤال در طیف لیکرت ۷ گزینه ای است. حد متوسط این سؤال برابر ۳/۵ می باشد. نتایج آمار توصیفی نشان می دهد که میانگین قضاوت اخلاقی بیشتر از حد متوسط و برابر ۴/۳۶ است. پرسشنامه ایده آل گرایی و نسبی گرایی نیز هر کدام دارای ۱۰ سؤال ۹ گزینه ای می باشند. اگر شخصی گزینه های یک را پاسخ دهد حداقل نمره او ۱۰ و اگر گزینه ۹ را انتخاب نماید ، حداکثر امتیاز او ۹۰ و حد متوسط آن ۴۵ است. شواهد جدول آمار توصیفی بیانگر آن است که حداقل نمره ایده آل گرایی ۱۱ و نسبی گرایی ۲۴ می باشد. هم چنین حداکثر آن برای ایده آل گرایی ۹۲ و نسبی گرایی ۸۵ است. هم چنین میانگین ایده آل گرایی و نسبی گرایی اخلاقی به ترتیب ۷۵/۳۱ و ۶۱/۵۲ بوده که این مقادیر بیشتر از حد متوسط این دو متغیر می باشد. پرسشنامه ذهن آگاهی نیز دارای ۱۴ سؤال چهار گزینه ای است. اگر ۱۴ در عدد ۴ ضرب شود ، حداکثر امتیاز فردی که گزینه ۴ را انتخاب نموده است برابر ۵۶ خواهد بود که حد متوسط آن ۲۸ می باشد. نتایج آمار توصیفی طبق جدول شماره ۱ نشان می دهد که میانگین ذهن آگاهی برابر ۳۹/۸۴ و بیشتر از حد متوسط آن می باشد.

جدول ۱. آمار توصیفی

شرح	قضاوت اخلاقی	ایده آل گرایی	نسبی گرایی	ذهن آگاهی
میانگین	۴/۳۶	۷۵/۳۱	۶۱/۵۲	۳۹/۸۴
میانه	۴/۳۳	۷۴	۶۱	۴۰
انحراف معیار	۰/۶۷۱	۶/۵	۴/۰۲	۴/۸۵
حداقل	۱	۱۱	۲۴	۲۸
حداکثر	۷	۹۲	۸۵	۴۶

منبع: یافته های پژوهشگر

هم چنین متغیرهای جمعیت شناختی نیز سن، جنسیت و تحصیلات می باشند. مشخصه های جمعیت شناختی اعضای نمونه نشان می دهد ۶۸ درصد از مشارکت کنندگان، مرد و بقیه نیز زن بوده اند. هم چنین حدود ۲۹ درصد از مشارکت کنندگان دارای تحصیلات کارشناسی، ۴۰ درصد کارشناسی ارشد و بقیه نیز دانشجوی دکتری و یا دکتری حسابداری بودند. هم چنین میانگین سنی مشارکت کنندگان در این تحقیق ۳۴ سال است. برای آزمون فرضیه ها، ابتدا تحلیل عاملی سئوالات متغیرهای پژوهش انجام شد. نتایج این تحلیل نشان می دهد که بارهای عاملی سولات باقی مانده بزرگتر از ۰/۴ و معنی دار نیز هستند. هم چنین میزان میانگین واریانس استخراج شده برای هر متغیر بیش تر از ۰/۴ می باشد. نتایج آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۲ نشان داده شده است. نتایج این جدول بیانگر آن است که پایایی ترکیبی همه متغیرهای پژوهش بیشتر از ۰/۷ می باشد. آلفای کرونباخ همه متغیرهای پژوهش نیز بالاتر از ۰/۷ می باشند بنابراین می توان ادعا نمود که با سطح اطمینان بالایی متغیرهای پژوهش از شرایط پایایی مناسبی برخوردار هستند.

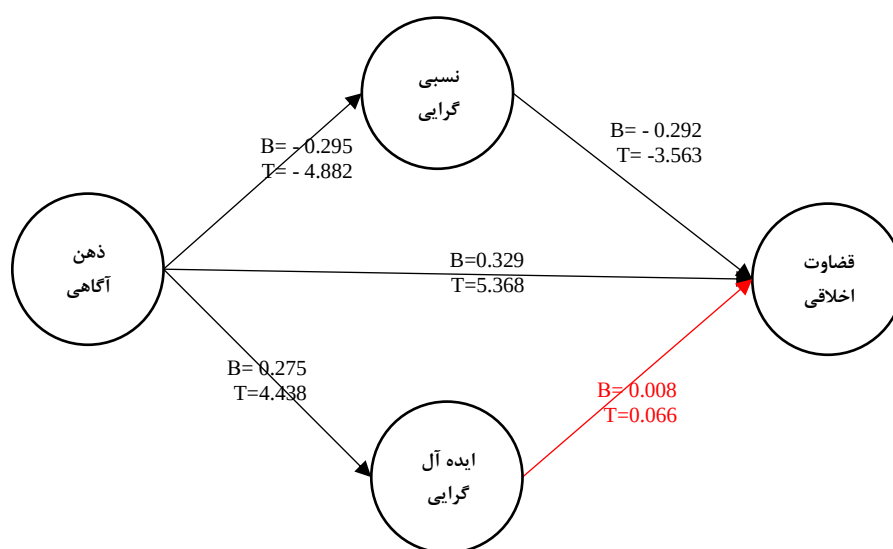
جدول ۲. نتایج آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پژوهش

نام متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
ایده آل گرایی	۰/۷۰۴	۰/۷۸۰
ذهن آگاهی	۰/۷۲۱	۰/۸۲۶
قضاوت اخلاقی	۰/۷۸۴	۰/۸۷۴
نسبی گرایی	۰/۷۴۱	۰/۸۳۴

منبع: یافته های پژوهشگر

نتایج حاصل از آزمون فرضیه های پژوهش با استفاده از روش معادلات ساختاری در نمودار شماره ۲ آورده شده است. نتایج این نمودار نشان می دهد که ذهن آگاهی بر قضاوت اخلاقی، نسبی گرایی و ایده آل گرایی

تأثیر معنی دار دارد. زیرا قدر مطلق آماره t مسیرها بزرگتر از $1/96$ می باشد. هم چنین از آنجایی که قدر مطلق مقدار آماره t در تأثیرگذاری ایده آل گرایی بر قضاوت اخلاقی کمتر از $1/96$ است، می توان گفت که ایده آل گرایی بر قضاوت اخلاقی تأثیر معنی داری ندارد. اما از آنجایی که قدر مطلق مقدار آماره t در تأثیر نسبی گرایی بر قضاوت اخلاقی بیش از $1/96$ است؛ بنابراین می توان نتیجه گرفت نسبی گرایی تأثیر معنی دار بر قضاوت اخلاقی دارد و چون ضریب آن منفی است، این تأثیر منفی است. یعنی با افزایش نسبی گرایی، قضاوت اخلاقی کاهش می یابد. از این رو، به غیر از فرضیه شماره ۴، همه فرضیه ها تایید می شوند. هم چنین شاخص های مربوط به نیکویی برازش مدل بیانگر آن است که میانگین مقادیر اشتراکی سازه ها برابر $0/6$ و میانگین مقادیر R^2 سازه ها برابر $0/138$ و شاخص GOF برابر $0/288$ و در سطح مناسبی قرار دارد. بنابراین نتایج آزمون فرضیه ها مورد تایید می باشد.

نمودار شماره ۲ - نتایج آزمون فرضیه ها

منبع: یافته های پژوهشگر

بحث و نتیجه گیری

این مقاله رابطه میان ذهن آگاهی و مولفه های جهت گیری اخلاقی یعنی نسبی گرایی و ایده آل گرایی را با قضاوت اخلاقی میان حسابرسان، مورد مطالعه و بررسی قرار می دهد. نتایج این پژوهش نشان می دهد ذهن آگاهی موجب کاهش نسبی گرایی اخلاقی و باعث افزایش ایده آل گرایی اخلاقی می شود. هم چنین ذهن

آگاهی تاثیر معنی دار و مثبتی بر قضاوت اخلاقی حسابرسان دارد. این نتایج با مبانی نظری و پیشینه تحقیق از جمله نتایج تحقیق نگون و همکاران (۲۰۲۰) مطابقت دارد. طبق این مبانی نظری، ذهن آگاهی موجب تقویت تصمیم گیری اخلاقی در افراد می شود. هم چنین ذهن آگاهی تاثیر مثبتی بر دیدگاه های اخلاقی و استدلال های اخلاقی افراد دارد. از طرف دیگر، شواهد این مقاله نشان می دهد ایده آل گرایی اخلاقی تاثیر معنی داری بر قضاوت اخلاقی ندارد. اما نسبی گرایی اخلاقی تاثیر معنی دار و منفی بر قضاوت اخلاقی دارد. این موضوع به این معنی است حسابرسان با توجه به شرایط، تصمیمات و قضاوت های اخلاقی خود را اتخاذ می کنند. این امر با مبانی نظری و پیشینه تحقیق از جمله تحقیق گائو و همکاران (۲۰۲۱) مطابقت دارد. بر اساس آن چه که در پیشینه ذکر شد ذهن آگاهی می تواند نسبی گرایی اخلاقی را در افراد کاهش دهد و موجب تقویت ایده آگرایی در آن ها شود. افراد با ذهن آگاهی بالا معمولاً رفتارهای حمایت کننده اجتماعی بیشتری دارند و هویت اخلاقی در آن ها بالا است.

شواهد این مقاله، اهمیت ذهن آگاهی و آموزش آن در راستای بهبود رفتارها و قضاوت های اخلاقی را در حرفه حسابرسی تایید می نماید. به نظر نویسندگان این مقاله، ذهن آگاهی به عنوان یک مهارت، مورد نیاز حسابرسان است. چرا که کار حسابرسان، وظیفه ای پر استرس و اضطراب است. از طرف دیگر، اضطراب و استرس می تواند قضاوت و تصمیم گیری حسابرسان در مواجهه با تنگنای اخلاقی تحت تاثیر خود قرار دهد و موجب شود تا قضاوت اخلاقی آن ها با سوگیری هایی مواجه شود. از این رو، با آموزش تکنیک های ذهن آگاهی به حسابرسان می توان استرس ناشی از کار را در آن ها کاهش داد تا هنگام قضاوت و پردازش اطلاعات، رفتار و تصمیمات حرفه ای و اخلاقی با کیفیت تری از خود نشان دهند و این موضوع باعث افزایش کارایی آن ها در راستای کیفیت حسابرسی می شود. از این رو می توان ادعا نمود که ذهن آگاهی یکی از ویژگی های مورد نیاز حسابرسان است. بهبود این ویژگی در حسابرسان می تواند به آن ها کمک کند تا بتوانند کار خود را با شناخت و به شیوه ای بهتر با رعایت اخلاق حرفه ای انجام دهند.

نتایج این تحقیق، اهمیت تحقیقات رفتاری را در تدوین آیین رفتار حرفه ای را روشن و برجسته می نماید. نتایج مقاله حاضر تایید می نماید که حسابرسان با آگاهی ذهنی بالاتر می توانند قضاوت اخلاقی و جهت گیری های اخلاقی مناسب تری داشته باشند. از این رو، می توان ادعا نمود ذهن آگاهی بالا منجر به رعایت اخلاق حرفه ای و ارائه قضاوت های حرفه ای و اخلاقی با کیفیت می شود. موضوع دیگری که از نتایج این مقاله حاصل می شود آن است که مولفه های اخلاق متأثر از ویژگی های روانشناختی است. به عبارت دیگر، ویژگی های مثبت روان شناختی، نظیر ذهن آگاهی و هم چنین مدیریت مناسب آن از طریق برنامه های آموزشی و توسعه مهارت های حسابرسان می تواند موجب جهت گیری مناسب اخلاقی در حرفه حسابرسی گردد. بر اساس یافته های حاصل از این تحقیق به موسسات حسابرسی و سیاست گذاران حرفه حسابرسی پیشنهاد می شود تا با برنامه ریزی درست به منظور آموزش و ارتقاء ذهن آگاهی حسابرسان، آن ها را به

سمت قضاوت ها و تصمیم گیری های اخلاقی درست سوق دهند. هم چنین تعمیم نتایج این تحقیق به نمونه های آماری دیگر در زمان های آتی از جمله محدودیت اصلی تحقیق حاضر می باشد.

فهرست منابع

- ارباب سلیمانی، عباس (۱۳۹۳) آیین رفتار حرفه ای برای حسابداران حرفه ای، مرکز آموزش و تحقیقات حسابداری و حسابرسی جامعه حسابداران رسمی، صص ۱-۱۸۴
- حساس یگانه، یحیی و احسان کاظم پور (۱۳۹۲) رابطه سطح مهارت حسابرسان با حساسیت و قضاوت اخلاقی، پژوهش های تجربی حسابداری، شماره ۱۰ صص ۵۳-۷۰
- خسرو آبادی، طاهره؛ بنی مهد بهمن و زهرا پور زمانی (۱۴۰۰) رابطه سبک رهبری با هویت سازمانی و اثربخشی فردی در موسسات حسابرسی (مطالعه تطبیقی موسسات حسابرسی در بخش دولتی و خصوصی)، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، شماره ۴۰ صص ۳۳۵-۳۵۳
- خلیل پور، مهدی؛ کامیابی، یحیی و سید علی نبوی چاشمی (۱۳۹۸) تأثیر رویکردهای اخلاقی حسابداران بر کیفیت اطلاعات حسابداری با نقش تعدیل کنندگی اندازه و اهرم مالی شرکت، پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۱، شماره ۴۳، صص ۹۱-۱۱۸
- رفاهی بخش سمانه، بنی مهد بهمن، خردیار سینا و مریم اوشک سرائی (۱۳۹۷). عواطف فردی و رفتار مدیریت سود: آزمونی از نظریه روانشناسی مثبت گرا. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری؛ ۳ (۶): ۲۵۳-۲۴۱
- عبدی سلمان، باباپور خیرالدین، جلیل و الهه صادری اسکویی (۱۳۸۷) رابطه ی ویژگی های شخصیت و سلامت روان شناختی با "توجه آگاهانه به حال" دانشجویان، مجله ی علمی پژوهشی اصول بهداشت روانی شماره ۴۰ (۴): ۲۸۸-۲۸۱
- کریمی، زهرا، یعقوب نژاد احمد، صمدی لرگانی، محمود؛ پور علی محمدرضا (۱۴۰۰) ارزیابی تاثیر سوگیری های روانشناختی فردی و ابعاد شخصیتی حسابرسان بر کیفیت حسابرسی؛ پژوهشنامه حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۱۳، شماره ۵۲، صص ۲۳-۵۲
- Berg K.T. (2019) Integrating Mindfulness into Ethics Teaching, Practice and Research, Journal of Media Ethics, 34(3): 171-175
- Brown, K. W., & Ryan, R. M. (2003). The benefits of being present: Mindfulness and its role in psychological well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 84(4), 822-848.
- Chang Y, Stone D.N. (2019) Workplace Mindfulness in Accounting Practice: Issues, Opportunities, and Challenges, Accounting Horizons, 33 (4): 167-185.
- Forsyth D. R.. (1980) A Taxonomy of Ethical Ideologies, Journal of Personality and Social Psychology 39(1): 175-184.
- Gupta S. (2010). A Multidimensional Ethics for Indian Managers' Moral Decision Making. Electronic J. Bus. Ethics Organ. Stud., 15(1): 5-14.

- Guo, Q., Ma, B., Leng, J., Wang, Z., Lu, J., (2021) The association of mindfulness and prosocial behavior Is not stronger among highly ethical Individuals , *Current Psychology* , forthcoming, <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01261-7>
- Guillemín M., Gillam L.(2015) Emotions, Narratives, and Ethical Mindfulness. *Academic Medicine*. 90 (6): 726–731.
- Herda D, Cannon N.H, Young R.F. (2019) Workplace Mindfulness and its Effect on Staff Auditors' Audit Quality-Threatening Behavior, *Behavioral Research in Accounting*, 31(1) : 55-64
- Henle C.A, Giacalone R.A, Jurkiewicz C. L. (2005). The role of ethical ideology in workplace deviance. *Journal of Business Ethics*, 56(3): 219–230.
- Kadous K, Zhou, Y. (2019)How Does Intrinsic Motivation Improve Auditor Judgment in Complex Audit Tasks? *Contemporary Accounting Research*, Vol. 36(1): 108-131
- Kalafatoğlu Y, Turgut T. (2017) Another benefit of mindfulness: Ethical behavior *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 3(3): 772-783
- Kozomara, Milica, “Mindfulness: A Systematic Review” (2022). *Major Papers*. 200. <https://scholar.uwindsor.ca/major-papers/200>
- Mihelic K.K., Culiberg B. (2019) Reaping the Fruits of Another's Labor: The Role of Moral Meaningfulness, Mindfulness, and Motivation in Social Loafing , *Journal of Business Ethics* . 160(3): 713–727
- Nguyen N.P, Huiying W, Felicitas E, Nguyen T. (2020) The effects of organizational mindfulness on ethical behaviour and firm performance: empirical evidence from Vietnam, *Asia Pacific Business Review* 26(2):1-23
- Pandey A, Chandwani R., Navare A. (2017) How can mindfulness enhance moral reasoning? An examination using business school students , *Business Ethics : A European Review*. 27(1) : 56-71
- Ratcliff,R., Philiastides, M.G.,& Sajda, P.(2009). Quality of evidence for perceptual decision-making is indexed by trial-to trial variability of the EEG. *Proceedings of the national academy of sciences of the united states of america*, 106(9) : 653- 644.
- Schindler, S., Friese, M., (2022) The relation of mindfulness and prosocial behavior: What do we (not) know , *Current Opinion in Psychology* , Vol.44 (1) : 151-156
- Small C, Lew C.(2019.) Mindfulness, Moral Reasoning and Responsibility: Towards Virtue in Ethical Decision-Making. *Journal of Business Ethics*,169(4).103–117
- Tan c. (2020): Mindfulness and morality: Educational insights from Confucius, *Journal of Moral Education*, Vol.50(3) : 1-13
- Vu, M.H., Tran, T,. (2021) Trust Issues and Engaged Buddhism: The Triggers for Skillful Managerial Approaches , *Journal of Business Ethics* (2021) 169:77–102
- Walach H, Buchheld N, Buittenmuller V, Kleinknecht N, Schmidt S.(2006) Measuring mindfulness – The Freiburg mindfulness inventory (FMI). *Personality and Individual Differences* 40:1543-1555

Abstract

The Impact of Mindfulness on Auditors' Moral Judgments

Bahman Banimahd¹

Akbar Miri²

Hamidreza Kordloei³

Received: 5 / July / 2025

Accepted: 5 / September / 2025

Abstract

The purpose of this study is to investigate the effects of mindfulness on moral judgment. Mindfulness is one of the concepts of positive psychology and can be a stimulus for moral decisions and judgments. The research method is applied in terms of purpose and descriptive-correlation in terms of data collection. The statistical population of this study is auditors working in the auditing profession. From this statistical population, a sample of 210 auditors was randomly selected. The instrument used in the research is standard questionnaire. In the present study, the collected data have been analyzed using structural equations. The results show that mindfulness has a positive and significant effect on the moral judgment of auditors. Mindfulness as a psychological trait improves the moral judgment of auditors. In other words, if auditors do their job with better knowledge, attention, and practice, then they can make better moral judgments.

Keywords: Mindfulness, Moral Judgment , Audit Profession

¹ Department of Accounting, Ka.C., Islamic Azad University, Karaj, Iran. (Corresponding author).
banimahd@iau.ac.ir

² Department of Accounting, UAE.C., Islamic Azad University, Dubai, United Arab Emirates. miri@iau.ac.ir

³ Department of Financial Management, Islam Shahr Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
Kordloei@iau.ac.ir